

**До разової спеціалізованої вченої ради
Львівського державного університету внутрішніх справ**

ВІДГУК

офіційного опонента,

**кандидата юридичних наук, доцента Саско Олени Іванівни
на дисертацію Різника Олексія Романовича на тему «Кримінально-
правова характеристика складі злочинів, що пов'язані з незаконним
позбавленням волі» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з
галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена тим, що становлення в Україні правової держави обумовило об'єктивну необхідність приведення всієї системи українського права у відповідність до норм міжнародного законодавства, в яких людина, її права і свободи є найвищою соціальною цінністю. Одним з визначальних та фундаментальних конституційних прав людини є право на свободу, складовою якого є воля людини. Право на свободу передбачає можливість вибору особою своєї поведінки з метою вільного та всебічного розвитку, самостійно діяти відповідно до власних рішень і задумів, визначати пріоритети, робити все, що не заборонено законом, безперешкодно і на власний розсуд пересуватися по території держави, обирати місце проживання тощо. Право на свободу означає, що особа є вільною у своїй діяльності від зовнішнього втручання, за винятком обмежень, які встановлюються Конституцією та законами України.

Одним із пріоритетних завдань держави є захист прав і основоположних свобод людини. Визнаючи і гарантуючи особисту свободу кожного індивіда у Кримінальному кодексі України законодавець встановив кримінально-правові заборони, спрямовані на протидію посяганням, які пов'язані з незаконним позбавленням волі особи.

Кримінально-правова протидія злочинам, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, забезпечується низкою кримінально-правових норм, які

розпорошені у різних розділах кримінального закону. Тому однією з обставин, яка зумовлює необхідність дослідження кримінально-правової характеристики складів злочинів, що пов'язані з незаконним позбавленням волі, є потреба сприяти усуненню помилок, які зустрічаються в практиці їх розслідування та судового розгляду.

Окремі аспекти теоретичного знання та характеристики особливостей кримінальної відповідальності за посягання на особисту свободу та недоторканність досліджували такі науковці як П.П. Андрушко, А.В. Андрушко, Ю.В. Баулін, О.М. Броневицька, О.О. Володіна, О.О. Житний, З.А. Загиней-Заболотенко, Д.М. Калмиков, О.О. Кваша, В.А. Козак, О.М. Костенко, В.Г. Кундеус, Я.Г. Лизогуб, А.А. Музика, В.О. Навроцький, О.С. Наумова, Д.О. Негодченко, А.М. Орлеан, М.І. Панов, О.В. Пустова, В.М. Підгородинський, А.С. Політова, В.Ю. Рунов, Є. Л.Стрельцов, В.Я. Тацій, В.П. Тихий, М. І. Хавронюк, О.В. Харитонова, Ю.Б. Хім'як, П.Л. Фріс, С.Д. Шапченко та інші. Проте, комплексних досліджень з приводу кримінально-правової характеристики складів злочинів, що пов'язані з незаконним позбавленням волі у кримінальному праві України не було. З цих причин тематика дисертаційного дослідження Різника О. Р. є актуальною та своєчасною, важливою для доктрини та правозастосовної практики. Особливо важливо, що автор зосередився та реальних сучасних проблемах, а не на давно вирішених у науці та практиці проблемах.

Оцінюючи актуальність теми дослідження, необхідно відзначити, що дисертацію виконано відповідно до напрямів науково-дослідної роботи факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ «Протидія злочинам, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» на період 2018-2021 рр. (номер державної реєстрації 0118U005374); «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» на період 2021-2024 рр. (номер державної реєстрації 0121U113930).

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація за характером і суттю поставлених завдань є першим цілісним дослідженням, яке спрямоване на кримінально-правову характеристику складів злочинів, що пов'язані з незаконним позбавленням волі. Автор отримав низку науково-теоретичних результатів, які мають значення не лише для науки кримінального права, а й для вдосконалення правозастосовної діяльності судових та правоохоронних органів.

Сформульовані та аргументовані автором дисертаційного дослідження є важливими у теоретичному та практичному аспектах, містять елементи новизни та пропозиції щодо вдосконалення законодавства. Здобувач Різник О.Р. у дисертації зробив теоретичні висновки, уточнив зміст окремих понять, котрі мають наукове й практичне значення, що знайшло своє відображення в конкретних теоретичних положеннях і пропозиціях, які винесені на захист. Серед них особливо слід виділити такі: автором запропоновано незаконне позбавлення волі та викрадення людини об'єднати у ст. 146 Кримінального кодексу України поняттям «поневолення» і викласти назву та диспозицію ч.1 цієї статті у такій редакції: «незаконне поневолення людини»; викладено визначення теоретичної дефініції «поневолення людини» та обґрунтовано, що використання у тексті кримінального закону терміну «поневолення людини» досить чітко вказуватиме на зміст суспільно небезпечного діяння, яке ним описане, – позбавлення людини свободи пересування та права вільного вибору місця свого перебування; здійснено комплексний та системний аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочинів, пов'язаних із незаконним позбавленням волі, а це в свою чергу дало можливість автору запропонувати ряд системних змін до Кримінального кодексу України, спрямованих на створення цілісного несуперечливого механізму правової регламентації кримінальної відповідальності за посягання на особисту свободу людини, зокрема, запропоновано здійснити виключення ряду нормативних положень та статей з Кримінального кодексу України (примітки до ст. 127, ст. ст. 151, 349, 349-1, 371) та обґрунтовано доцільність внесення змін до окремих нормативних

положень та статей Кримінального кодексу з метою забезпечення системності правового регулювання (назви розділу III Особливої частини, ст. ст. 146, 146-1, 147, 148, 172, 232, 319, 357, 365-1, 444); запропоновано універсальний алгоритм, який варто використовувати у всіх випадках кримінально-правової кваліфікації при здійсненні розмежування складів злочинів, пов'язаних із незаконним позбавленням волі, та відмежуванням їх від суміжних складів.

Важливим є і удосконалення наукового підходу, відповідно до якого ті склади кримінальних правопорушень, які описані в кримінальному законі з використанням термінів «захоплення», «затримання», «тримання», «арешт», «привід» слід визнавати матеріальними складами та вважати закінченими з моменту настання такого суспільно небезпечного наслідку, як позбавлення потерпілої особи свободи пересування та можливості вільного вибору місця свого перебування.

Позитивної оцінки заслуговує проведений автором порівняльний аналіз положень чинного кримінального законодавства України та Проекту Кримінального кодексу, який розробляється Робочою групою з реформування кримінального права, а також зроблені висновки та пропозиції. Хоча можна було б порекомендувати автору оформити ці пропозиції та запропонувати їх для обговорення членам Робочої групи шляхом подання через їх офіційний веб-сайт.

В цілому, всі положення дисертаційного дослідження є теоретично важливими і, без сумніву, є певним внеском у кримінально-правову науку.

Результати дослідження мають не лише наукове, а й суто практичне значення, та можуть бути використані: у законотворчому процесі – для удосконалення кримінального законодавства України у частині заповнення прогалін, системного узгодження його положень та нормативної регламентації відповідальності за злочини, пов'язані із незаконним позбавленням волі; у процесі правозастосовної діяльності – для кримінально-правової кваліфікації відповідних кримінальних правопорушень; у науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень проблематики кримінально-правової охорони особистої свободи людини; у навчальному процесі – для підготовки матеріалів

та удосконалення тематичних планів, а також під час викладання дисциплін кримінально-правового циклу.

За результатами дослідження опубліковано 5 наукових праць, серед них – 3 статті у наукових фахових виданнях України, а також 2 тези доповідей на науково-практичних заходах.

Дослідження Різника О.Р. має і інші позитивні положення та, безумовно, є актуальним і корисним як в практичному, так і в теоретичному плані.

У цілому визначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість його результатів, а також позитивно оцінюючи рецензоване дослідження, звернемо увагу на окремі спірні положення, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту дисертації. Зокрема:

1. На с.23 автор зазначає, що комплексний, системний розгляд об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочинів, пов'язаних з незаконним позбавленням волі, дав можливість здійснити уточнення назв покарань. Однак, єдине, що підтверджує це уточнення, це те, що в кримінально-правовому аспекті «позбавлення волі» є синонімом «ув'язнення» (с.74). На нашу думку, така теорія потребує більш ґрунтовного аргументування.

2. На с.33 автор стверджує, що значна частина посягань на волю особи залишається латентною. Цю позицію він висловлює неодноразово у першому розділі свого дослідження, зазначаючи, що даним кримінальним правопорушенням притаманні досить високий рівень латентності та розповсюженості (с.49, 65), проте аргументів на її підтвердження не наводить. У подальших розділах дослідження взагалі обґрунтовується протилежна думка, зокрема, висловлюється позиція про те, що злочини, які пов'язані з незаконним позбавленням волі є недосконалими, а це і є причиною їх незастосування на практиці (с.69, 70, 72, 104, 118).

3. Автор на с.132 погоджується з пропозицією про виключення вказівки на «особисті мотиви» та «особисті інтереси» із тексту усіх тих кримінально-правових норм, в яких вони використовуються, а саме із статей 148, 172, 232, з частини 1 статті 319, частини 1 статті 357, статті 365-3 Кримінального кодексу

України. Однак, з тексту дослідження не зрозуміло, яким чином це виключення з тексту закону дасть можливість краще розуміти та застосовувати на практиці норми, що пов'язані із незаконним позбавленням волі.

4. На с.132 автор пропонує ст. 371 Кримінального кодексу України виключити в цілому, а натомість доповнити ч.3 ст.146 такою кваліфікуючою ознакою як «вчинене службовою особою з використанням службового становища». Зазначаючи, що таким чином такий спеціальний вид незаконного позбавлення волі, як «завідомо незаконне затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою» залишаться кримінально караними діяннями і буде утворювати кваліфікований склад незаконного позбавлення волі. Напевно, ця теза потребує додаткових аргументів та пояснень.

5. Ще одне застереження щодо дисертаційної роботи Різника О.Р. стосується можливого використання її результатів. Хоча робота містить конкретні обґрунтовані пропозиції законодавцю щодо внесення змін та доповнень до чинного Кримінального кодексу України, а також до Проекту Кримінального кодексу, і вони є сконцентровані у формі додатка до роботи, то видається, що автору роботи слід запропонувати внести доповідну записку до Верховної Ради України з пропозиціями, які впливають зі змісту дисертації, а також звернутися із своїми пропозиціями до згаданої вище Робочої групи.

6. Технічні зауваження: на с.42 – «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів», «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» (термін «злочин» замінити на «кримінальні правопорушення»); у роботі відсутня єдина узгоджена позиція щодо скорочень певних термінів, зустрічається КК і Кримінальний кодекс, рф і Російська федерація і т.п.

Загальний висновок. Незважаючи на це, дисертація Різника Олексія Романовича на тему: «Кримінально-правова характеристика складі злочинів, що пов'язані з незаконним позбавленням волі» виконана на належному науковому і методологічному рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, проведеним аналізом статистичних даних та

оприлюднених рішень судів першої інстанції має наукову цінність і практичну значимість. Рецензована дисертація є завершеною, кваліфікованою самостійною науковою працею, що містить результати проведених автором досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки.

Отримані автором нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для кримінально-правової науки, а саме – автором розроблені положення, які спрямовані на розвиток доктрини кримінального права, вдосконалення норм чинного законодавства пов'язаних з незаконним позбавленням волі та підвищення ефективності правозастосовної діяльності у даному напрямку.

Дисертація Різника Олексія Романовича на тему: «Кримінально-правова характеристика складі злочинів, що пов'язані з незаконним позбавленням волі» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» відповідає вимогам щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, які встановлені в п.п. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор – Різнюк Олексій Романович на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доцент кафедри кримінального права і процесу

Волинського національного університету

імені Лесі Українки,

кандидат юридичних наук, доцент

Олена САШКО

